

ANMELDELSER

Bøger

Das Klavierbuch der Christiana Charlotte Amalia Trolle (1702). Eingeleitet und herausgegeben von Uwe Haensel (= Quellen und Studien zur Musikgeschichte Schleswig-Holsteins, Bd. 3). Karl Wachholtz Verlag, Neumünster, 1974. 128 pp.

Bogen har udgivelsesåret 1974, men faktisk udkom den først (af forlagstekniske grunde) ved årsskiftet 1977/78. Den omhandler og indeholder en klaverbog fra den Thott'ske samling på Det kgl. Bibliotek i København, hvor tråde fra dansk og slesvig-holstensk kultur i allerhøjeste grad løber sammen.

Christiana Charlotte Amalia Trolles klaverbog er ikke nogen nyopdagelse. Den har været kendt og omtalt før, således af Nils Schiørring i hans disputats »Det 16. og 17. århundredes verdslige danske vise-sang« (1950), hvor den indgår i kilderne til påvisning af den ændrede visesmag gennem sidste del af 1600-tallet, og af Henrik Glahn i melodikommentaren til facsimile-udgaven af Kingos Graduale (1967), hvor Glahn inddrager melodiformer i klaverbogen som sammenligningsmateriale, og hvor det hedder: »De nærmere forhold omkring tabulaturbogens besidder, dens mulige ophav og øvrige indhold er ikke undersøgt«. Det er netop det, der opfyldes med denne udgivelse, der foruden hoveddelen noderne, omsat fra tabulatur til almindelig nodeskrift, indeholder en fyldig historisk indledning til belysning af de nævnte problemer, dertil som afslutning udførlig kildebeskrivelse og revisionsberetning.

For udgivelsen står universitetslektor i Kiel Uwe Haensel, og bogen er kommet som led i det store projekt, Kiels universi-

tet og det tyske videnskabsråd står bag, det såkaldte »Sonderforschungsbereich 17«, der har til opgave at udforske de kulturelle forbindelser imellem Skandinavien og de tyske Østersøområder. Flere andre værker inden for musikvidenskaben er planlagt på dette område, og et slesvig-holstensk biografisk leksikon med adskillige nye musikerbiografier fra ældre og nyere tid er på trapperne.

Klaverbogen bærer Christiana Charlotte Amalia Trolles navn både på det brune læderbind (forkortet til CCT), på dette binds inderside og på den overfor liggende 1. side, hvor det mest udførligt hedder: »Christiana Charlotte Amalia /Trolle/ Preetz d. 23 Februarj / Anno 1702.«

Udgiveren antager med stor sandsynlighed, at Christiana Trolle må være datter af Herluf Trolle, ikke den berømte admiral fra Syvårskrigen, men en 100 år senere efterkommer af samme navn; han var ejer af Snedinge og Vognerup ved Holbæk, udnævntes til kancelliråd, senere til justitsråd og etatsråd og døde 1714 i Sorø. Kilderne fra samtiden er borte, og den væsentligste kilde til eftersporing af bogens ejers identitet er Danmarks Adels Årbog, og sammenhængen mellem familien Trolle og byen Preetz i Holsten må man konstruere sig til. Om Christiana Trolle ved man kun, at hun blev gift med den senere generalmajor i Nyborg Abraham Adam von Gaffron (1665–1738), efter hvis død hun

boede i Viborg til sin død 1760. En søn, Palle Maximilian von Gaffron, levede som kaptajn i Schlesien.

Preetz kloster var et særdeles eksklusivt uddannelsessted for adelsdøtre fra Slesvig-Holsten. Nonnerne, der var deres lærere (også efter reformationen kaldtes de nonner), var rekrutteret fra samme kreds. Når den unge frøken Trolle kom ind i denne skole – og det var den eneste skole i Preetz, hvor man dyrkede musik af den art, der her er tale om – skyldtes det ifølge Haensel, at den daværende priorinde var beslægtet med familien Trolle, altså en ikke sjælden form for nepotisme, og det er nok det nærmeste, man kan komme det. Indskrivningsprotokollerne nævner ikke adelsdøtre uden for Slesvig-Holsten, men udgiveren påviser andre eksempler på, at priorinden er gået ind for at optage døtre af blandede adelsslægter (dansk-holstenske fx.) og slutter, at det også måtte kunne ske med en ren dansk adelsslægt.

Preetzer-klostrets elever fik regelmæssig klaverundervisning, og moden at samle klaverbøger, ligesom poesibøger, blandt adelskabets og det højere borgerskabs døtre kan følges fra midten af 1600-tallet i hele Nordeuropa. Udgiveren påpeger, hvordan smagen skifter, fra de yndefulde pastorale arier og elskovssange i midten af århundredet til de strengere, mere religiøst farvede klaverbøger i slutningen af århundredet og derefter. Preetzer-klostret har hørt til de strengere, ingen verdslige sange findes i den foreliggende bog, derimod nok de gængse dansesatser og naturligvis salmer, og her både med danske og tyske overskrifter. Udgiveren udtrykker dette kulturhistoriske smagsforhold på følgende måde: »Der Anteil der Choralbearbeitung- en sowie das Fehlen weltlichen Liedgutes unter den Klavierstücken spricht für eine Umgebung, die unter Meidung einer mühsigen Gedankenwelt die Reinheit des Ge-

müts und die Lauterkeit der Seele als oberstes Prinzip erachtete«.

Bogen indeholder 85 dansesatser, langt overvejende menuetter, men også alle-mander, sarabander, rigaudoner og andre modedanse udformet i regelrette 4- og 8-takts perioder (under denne kategori, trods stregheden, flere benævnt *Arij*, der blot adskiller sig fra dansesatserne ved ikke at være todelte med repetition, men udelte med rep.). Endvidere 3 små prælu-diesatser og en march (stavet *Mars*) og 32 koralbearbejdelser, ialt 121 stykker.

Alle satserne undtagen to er 2–3-stemmige med melodisk cantabil (for salmemelodierne undertiden koloreret) overstemme og enkelt treklangs-akkompagnement med komplementærrytmi som fremtrædende kendetegn, den stil der er typisk for klaverbøger af denne art. Udgiveren jævnfø-rer specielt med andre samtidige klaverbø-ger. Nærmest er Joh. Lorentz' klavervær-ker, som Bo Lundgren har udgivet (1960), men også de franske Brossard-samlinger, katalogiseret af Ecorcheville, er inddraget til påvisning af forbilleder og paralleller. Talrige andre klaverbøger kunne selvfølgelig medinddrages, men vi får et klart indtryk af bogens placering i den nord-europæiske kulturkreds, hvor for det første den tyske orgeltabulatur endnu (for sidste gang) er i brug til tastemusik (og kantater, jvf. Buxtehude), og hvor de franske mode-danse er blevet til undervisningsmusik og amatørernes foretrukne repertoire ved siden af salmerne, hvis fremtrængen afspej-ler den pietistiske tidsånd. Specielt i denne bog afspejles tillige det fælles kærne-re-pertoire af dansksprogede salmer og sles-vig-holstenske tysksprogede salmer. Den eneste melodi, der ikke harmonerer med det gængse tyske og danske stof, er en folkemelodi til Hans Christensen Sthens »Ak levende Gud, jeg bekender for dig« (nr. 93), hvor udgiveren henviser til visse

ligheder med en melodi til samme tekst i en håndskrevet Oslo-koralbog fra 1644, men hvor han kunne have fået endnu præcisere forbillede for melodien i Henrik Glahns føromtalt artikel om Kingo-melodierne, idet denne melodi som her påvist har sit klare forbillede i en norsk folketone fra Valdres. Norsk er den i hvert fald, hvordan den så end er kommet via Sneding-Vognerup til Holsten.

De eneste to satser, der går ud over trestemmigheden, er koralbearbejdelsen over »Nun lobe mein Seele dem Herrn« (nr. 69), der på lutmanér har melodien i normalt leje (diskanten) og trestemmige akkorder dertil i venstre hånd (bassen) og nr. 111 med overskriften »Sicut locutus«, der består af en indledende intrada med fyldige akkordgentagelser i første takt, men hvor hovedparten er en bearbejdelse af »Resonet in laudibus« (»Lad det klinge højt i sky«) i noget forkortet skikkelse, men til gengæld med udskrevne ekkøer af hvert liniepar i første og sidste del. Det er en af de længste satser, og udgiveren kunne godt have oplyst om den til grund liggende koral og om, hvad overskriften »Sicut locutus« henviser til.

Spørgsmålet om, hvilket instrument satsene er skrevet for, afføder ikke nogen større diskussion. Tabulaturskriften og teorien om, at bogen er blevet til i Preetzer-klostret, indicerer, at der har været tænkt på klaverinstrumenter, spinet, klavikord, orgel, som var til rådighed – hvilket ikke udelukker, at stykkerne efter tidens skik efter forholdene kunne omplantes til lut eller et andet strengeinstrument.

Det centrale spørgsmål er, hvem der har skrevet stykkerne ind (skriften viser, at det er en og samme person) og evt. komponeret dem, man ikke kender andetsteds fra. Det kan der ikke gives noget endegyldigt svar på. Det er næppe frøkenen selv. Dels er det ikke sandsynligt, at hun kan have

været så øvet i en tabulaturskrift som denne, dels lader de danske overskrifter formode, at skriveren ikke kan være af dansk afstamning; både udformningen og fejlene i det danske tyder på, at det har været en holstener (udgiveren er selv holstener og danskkyndig). Klosterorganisten gennem 40 år (1678–1718) Hinrich Scheele, der qua sit embede tillige var konventualindernes klaverlærer, er naturligvis i søgelyset, men netop i disse år fra 1702, hvor bogen er blevet til, klager han til priorinden og provsten over, at andre går ham i næringen som lærer. Hvem denne eller disse er, ved man ikke. Udgiveren udelukker, at der kan være tale om Buxtehude fra det nærliggende Lübeck eller en anden højprofessionel, Nikolai-organisten i Kiel, Chr. Leonhard. For Buxtehudes vedkommende afviger allerede håndskriften tilstrækkeligt, og for begges vedkommende gælder, at navnlig koralbearbejdelse, trods tilløb til visse typiske træk i koloreringerne, er for nødtørftige for musikere af denne standard. Musikken er altså ikke en epokegørende nyttilkomst i forhold til, hvad vi kender fra tiden omkr. 1700, men bogen giver, med tekst og musik i forening, et bidrag til smagshistorien i den gamle helstat og information om den daglige musikudøvelse i de øverste sociale kredse udenfor hovedstaden. Den er udgivet med stor omhu og indlevelse.

Søren Sørensen